

Krzysztof Jonas

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
Wydział Finansów
Katedra Rachunkowości Finansowej
krzysztof.jonas@uek.krakow.pl

TWORZENIE I ANALIZA WYNIKU FINANSOWEGO W ZAKŁADACH UBEZPIECZEŃ

Streszczenie: Artykuł porusza problematykę sprawozdawczości zakładów ubezpieczeń w kontekście jej dopasowania do potrzeb analizy finansowej. W artykule zaproponowano pewne modyfikacje istniejących wzorów rachunków zysków i strat, tak aby uczynić je bardziej przejrzystymi i łatwiejszymi do porównywania.

Słowa kluczowe: zakład ubezpieczeń, rachunek zysków i strat, analiza finansowa.

Wprowadzenie

W rzeczywistości gospodarczej praktycznie od zawsze istnieje potrzeba, aby w sposób syntetyczny, zwięzły wyrażać dokonania przedsiębiorstwa w danym okresie. Taką wielkością jest wynik finansowy, który pomimo konkurencji, jaką stanowią przepływy pieniężne, powszechnie jest uznawany za kategorię informującą o rezultatach działalności jednostek gospodarczych. Informacje o wynikach działalności jednostki, a w szczególności o jej rentowności, jak również o zmienności tego wyniku są używane przy formułowaniu ocen dotyczących efektywności wykorzystywania obecnych oraz ewentualnych przyszłych zasobów jednostki [Olchowicz, Tłaczała, 2008, s. 260]. Choć wynik finansowy można ustalać na różne sposoby, to jednak podstawowa informacja, jaką otrzymuje odbiorca, przekazywana jest w postaci sprawozdania finansowego – rachunku zysków i strat. Ustawa o rachunkowości [1994] przewiduje dwa warianty sporządzania tego sprawozdania, a wybór pozostawia kierownikowi jednostki. Nieco inaczej jest w przypadku zakładów ubezpieczeń, w których procedura ustala-

nia wyniku finansowego jest bardziej złożona, a wzór sprawozdania – choć również określony ustawą – jest tylko jeden. Artykuł 44 ustawy o rachunkowości określa, co składa się na wynik finansowy zakładu ubezpieczeń, a wzór sprawozdania zawarty w załączniku nr 3 do tej ustawy dopełnia obrazu. Procedura jest więc doskonale znana i właściwie od lat niezmienna. Nie jest ona jednak doskonała i warto się zastanowić, czy zaspokaja ona potrzeby użytkowników z punktu widzenia analizy wyniku finansowego.

W niniejszym artykule podjęto próbę wskazania możliwości poszerzenia zasobu informacji płynącego z rachunku zysków i strat oraz jego analizy. Jest to możliwe poprzez wprowadzenie do sprawozdania dodatkowych pozycji o charakterze porządkowym niezmiennym procedury obliczania wyniku finansowego, a tylko go uszczegóławiającym. W artykule zastosowano metodę analizy obowiązujących regulacji prawnych, a także metodę przeglądu bieżącej literatury krajowej z zakresu rachunkowości i analizy finansowej zakładów ubezpieczeń.

1. Ustalanie wyniku finansowego w zakładach ubezpieczeń i zakładach reasekuracji

Procedura ustalania wyniku finansowego w zakładach ubezpieczeń jest wyraźnie odmienna od standardowej, co widać choćby po wzorach rachunków zysków i strat, które opublikowano w załączniku nr 3 do ustawy o rachunkowości. Rachunek zysków i strat zakładu ubezpieczeń i zakładu reasekuracji składa się z trzech różnych wzorów sprawozdań. Ze względu jednak na fakt, iż w Polsce jeden podmiot nie może prowadzić działalności w zakresie ubezpieczeń działu I i działu II, możliwe są dwa warianty rachunku zysków i strat:

- techniczny rachunek ubezpieczeń na życie i ogólny rachunek zysków i strat – w zakładach ubezpieczeń w dziale I,
- techniczny rachunek ubezpieczeń majątkowych i osobowych oraz ogólny rachunek zysków i strat – w zakładach ubezpieczeń działających w ramach działu II.

W odniesieniu do zakładów reasekuracji możliwy jest trzeci wariant, gdyż te jednostki mogą prowadzić działalność w obu działach jednocześnie – wówczas sporządza trzy różne rachunki zysków i strat – dwa techniczne rachunki wyników i jeden ogólny.

Choć wzór rachunku zysków i strat zakładu ubezpieczeń jest odmienny od typowego, to jednak można w nim wyróżnić podobne segmenty. Segment podstawowej działalności operacyjnej jest w zakładach ubezpieczeń bardziej złożo-

ny od typowego, gdyż obejmuje on działalność ubezpieczeniową, reasekuracyjną i pozostałą działalność techniczną, a w zakładach ubezpieczeń działu I dodatkowo jeszcze lokacyjną.

Segment obejmujący pozostałą działalność operacyjną jest typowy, natomiast zdarzenia nadzwyczajne to segment, który od 1.01.2016 r. nie występuje już w jednostkach innych niż banki i zakłady ubezpieczeń. Warto natomiast zwrócić uwagę, iż w zakładach ubezpieczeń nie występuje odrębnie działalność finansowa. Ta część przychodów i kosztów, która jest związana z inwestowaniem posiadanych środków zaliczana jest do działalności lokacyjnej, która w zależności od działu ubezpieczeń w rachunku zysków i strat występuje jako odrębny segment lub wykazywana jest w ramach podstawowej działalności operacyjnej. Jeżeli w trakcie funkcjonowania ubezpieczyciela wystąpią operacje gospodarcze, których nie można zaliczyć do działalności lokacyjnej, a stanowią przychody lub koszty związane z działalnością finansową, są zaliczane odpowiednio do przychodów lub kosztów z pozostałej działalności operacyjnej.

W odróżnieniu jednak od typowego wzoru rachunku zysków i strat przy ustalaniu wyniku finansowego zakładu ubezpieczeń nie stosuje się nazw określających jego poszczególne poziomy. We wzorze rachunku zysków i strat ubezpieczyciela [Ustawa o rachunkowości, załącznik nr 3] wyróżnia się następujące pozycje:

- wynik techniczny obejmujący podstawową działalność operacyjną (która jest różna w zależności od działu ubezpieczeń),
- zysk (strata) z działalności operacyjnej obejmujący podstawową działalność operacyjną, działalność lokacyjną oraz pozostałą działalność operacyjną,
- zysk (strata) brutto obejmujący wszystkie segmenty łącznie ze zdarzeniami nadzwyczajnymi,
- zysk (strata) netto obejmujący zysk brutto pomniejszony o podatek dochodowy i pozostałe obowiązkowe zmniejszenia zysku (zwiększenia straty).

Takie podejście do procedury ustalania wyniku finansowego w zakładach ubezpieczeń i zakładach reasekuracji utrudnia jego późniejszą analizę, gdyż wyraźnie gubi się w sprawozdaniu istotny segment działalności, jakim jest działalność lokacyjna. Zagłębiając się w strukturę wyniku finansowego zakładu ubezpieczeń, widać wyraźnie, że składa się z 4 wyników cząstkowych [Lament, 2013, s. 165]:

- wynik na działalności technicznej,
- wynik na działalności lokacyjnej,
- wynik na pozostałej działalności operacyjnej,
- wynik na działalności nadzwyczajnej.

Dlatego też warto by dokonać modyfikacji istniejących wzorów sprawozdań finansowych, tak aby prezentowane informacje były jednoznaczne i zrozumiałe dla każdego odbiorcy. Przede wszystkim najistotniejszą kwestią z punktu widzenia ewentualnej analizy jest wyodrębnienie wyniku z działalności lokacyjnej, który w obecnych wzorach nie występuje. Można go oczywiście ustalić na podstawie zapisów w sprawozdaniu, lecz jako osobna kategoria nie występuje. Poza tym byłoby wskazane, aby wynik techniczny był ustalany sekwencyjnie, czyli zaczynając od wyniku z działalności ubezpieczeniowej poprzez wynik z działalności reasekuracyjnej oraz wynik z pozostałej działalności technicznej, a w zakładach ubezpieczeń na życie dodatkowo jeszcze wynik z działalności lokacyjnej. Podobnie wynik ogólny powinien zawierać obok wyniku technicznego ustalony wynik na pozostałej działalności operacyjnej oraz wynik na zdarzeniach nadzwyczajnych.

Warto również opracować odrębne wzory wyniku ogólnego (druga część rachunku zysków i strat) dla zakładów ubezpieczeń na życie. Obecnie jest dostępny tylko jeden wzór, który zawiera przychody i koszty z działalności lokacyjnej – co jest właściwe tylko dla zakładów ubezpieczeń majątkowych i pozostałych osobowych. W zakładach ubezpieczeń na życie ten segment działalności jest wykazywany w ramach technicznego rachunku ubezpieczeń na życie (pierwsza część rachunku zysków i strat) i jest zawarty w wyniku technicznym. Wynik techniczny jest przenoszony do wyniku ogólnego, gdzie procedura ustalania wyniku finansowego jest kontynuowana i we wzorze pojawia się działalność lokacyjna po raz drugi, co niepotrzebnie komplikuje całe wyliczenie. O wiele prościej i przejrzystiej dla całej procedury byłoby, gdyby wzory funkcjonowały odrębnie albo części sprawozdania zostały połączone – zamiast dwóch osobnych części rachunku zysków i strat – wynik techniczny. Wtedy zamiast dwóch części rachunku zysków i strat, prezentujących wynik techniczny i ogólny, istniałoby jedno sprawozdanie obejmujące wszystkie segmenty działalności ubezpieczyciela.

Ustawa o rachunkowości w rachunku zysków i strat nie zezwala jednostkom na odrębne wykazywanie wyników częściowych według obszarów działalności. Jednostki ustalają wynik finansowy tylko w sposób narastający, dodając do siebie kolejne segmenty działalności, wprowadzając po każdym segmencie nazwę kolejnego przybliżenia wyniku finansowego, która obejmuje wszystkie wykazane wcześniej obszary działalności. Są to:

- wynik ze sprzedaży,
- wynik na działalności operacyjnej,
- wynik na działalności gospodarczej,
- wynik finansowy brutto,
- wynik finansowy netto.

Warto by poprzez analogie wprowadzić do rachunku zysków i strat zakładu ubezpieczeń podobny schemat, dodając nazwy kategorii określających poszczególne przybliżenia najpierw wyniku technicznego, a następnie ogólnego. Wówczas procedura ustalania wyniku finansowego w zakładach ubezpieczeń majątkowych i pozostałych osobowych prezentowałaby się następująco:

- wynik na działalności ubezpieczeniowej bezpośredniej,
- wynik na działalności reasekuracyjnej,
- wynik na działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (łącznie),
- wynik na pozostałej działalności technicznej,
- wynik techniczny (obejmujący wszystkie wykazane wcześniej segmenty działalności),
- wynik na działalności lokacyjnej,
- wynik na działalności ogólny (wynik techniczny i wynik na działalności lokacyjnej łącznie),
- wynik na zdarzeniach nadzwyczajnych,
- wynik finansowy brutto,
- obowiązkowe obciążenia wyniku finansowego brutto,
- wynik finansowy netto.

W przypadku zakładów ubezpieczeń na życie procedura będzie przebiegać podobnie, jedynie wynik na działalności lokacyjnej powinien zostać wykazany przed obliczeniem wyniku technicznego i zostać w nim uwzględniony.

Tego typu podejście zmieniłoby poważnie strukturę istniejącego sprawozdania finansowego, tym samym ułatwiłoby znacznie jego czytanie oraz późniejszą analizę. Nie zmieniłoby jednak samej procedury ustalania wyniku finansowego, która nadal przebiegałaby w ten sam sposób.

Uzupełnieniem takiego sprawozdania, mogłoby być przedstawienie wyniku finansowego zakładu ubezpieczeń i zakładu reasekuracji w ujęciu segmentów działalności, z odrębnym podaniem przychodów, kosztów i wyniku przyporządkowanych temu segmentowi. Ten sposób zaprezentowania wyniku finansowego ma istotne walory analityczne. Pozwala ujawnić mocne i słabe strony działalności ubezpieczyciela, które mogą ująć uwagę w sprawozdaniu finansowym, które jest sporządzone w sposób narastający. Pozwala na wskazanie, który segment działalności przynosi zyski, który straty, a analiza przebiegu zjawiska w czasie może dać odpowiedź, czy np. wykazanie straty w danym segmencie ma charakter incydentalny, czy też jest to jakaś tendencja o stałym charakterze. Będzie to również wskazówka dla zarządzających, aby przyjrzeć się źródłu tych strat.

Warto również wspomnieć o ostatnim segmencie rachunku zysków i strat, jakim jest podatek dochodowy i pozostałe obowiązkowe zmniejszenia zysku

(zmniejszenia straty). Ponieważ zakłady ubezpieczeń są podmiotami, które obowiązkowo ustalają odroczony podatek dochodowy, warto by w sprawozdaniu tę kwestię wyraźnie zaznaczyć. Ten segment sprawozdania powinien być poszerzony tak, aby wyraźnie zaznaczyć podatek dochodowy (ustalony zgodnie z przepisami podatkowymi) oraz korektę o podatek odroczony (zmianę stanu aktywów i rezerwy z tytułu odroczonego podatku dochodowego). Obecnie w żadnym sprawozdaniu (nie tylko w zakładach ubezpieczeń) nie jest to widoczne, a odczytanie tej informacji jest możliwe tylko poprzez uzupełnienie jej w informacji dodatkowej.

2. Analiza finansowa w ocenie wyniku finansowego w zakładach ubezpieczeń i zakładach reasekuracji

Rola analizy finansowej jest szczególnie ważna w odniesieniu do zakładów ubezpieczeń, gdyż ich działalność jest nierozzerwalnie związana z podwyższonym ryzykiem. Ocena sytuacji finansowej zakładu ubezpieczeń i zakładu reasekuracji obejmuje prezentację poziomu wskaźników wynikających ze sprawozdania finansowego, charakteryzujących działalność ubezpieczyciela i jego wynik, rentowność oraz sytuację majątkową i finansową, w tym wypłacalność. Analiza powinna obejmować badany rok – w porównaniu do dwóch lub więcej lat poprzedzających – z uwzględnieniem wpływu inflacji na ustalane wskaźniki, aby można było wyciągnąć jakieś wnioski i sformułować wiarygodną ocenę. Rezultatem analizy powinna być ocena dotychczasowych działań jednostki (aspekt retrospektywny) oraz wskazówki pozwalające na określenie kierunków dalszej działalności (aspekt prospektywny) [Micherda i in., 2011, s. 276]. Szczególnie istotne dla zagwarantowania bezpieczeństwa obu stron umowy ubezpieczenia jest zapewnienie stabilności finansowej zakładu ubezpieczeń i szybkie przeciwdziałanie zagrożeniom.

Charakterystyczne jest, iż nie ma jednego ogólnie przyjętego zestawu wskaźników dla oceny sytuacji ubezpieczyciela. W literaturze tematu wskazuje się na bardzo różne zestawy wskaźników, często istotnie odbiegające od siebie treścią [Jonczyk i in., 2006; Marcinkowska, 2007; Jonas, 2015]. Warto również zwrócić uwagę na to, że duża część wskaźników nie posiada wartości referencyjnych (bądź są one bardzo ogólne) co powoduje, że ocena sytuacji zakładu ubezpieczeń nieco się komplikuje, a interpretacja wartości wskaźników nabiera szczególnego znaczenia.

Dokonując oceny sytuacji finansowej zakładu ubezpieczeń i zakładu reasekuracji, z punktu widzenia wyniku finansowego, należy skupić się przede

wszystkim na wskaźnikach charakteryzujących zyskowność działalności¹. Wskaźniki rentowności (zyskowności) stanowią relację między zyskiem brutto lub netto a przychodami, a w przypadku zakładów ubezpieczeń między zyskiem brutto lub netto a składką przypisaną brutto (lub na udziale własnym)². Dla sformułowania pełniejszej oceny warto by rozwinąć ten segment oceny, dodając wskaźniki cząstkowe ukazujące relację między:

- wynikiem z działalności ubezpieczeniowej a składką przypisaną brutto (lub na udziale własnym) z ubezpieczeń bezpośrednich,
- wynikiem z działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej a składką przypisaną brutto (lub na udziale własnym),
- wynikiem technicznym a składką przypisaną brutto (lub na udziale własnym),
- wynikiem z działalności lokacyjnej a składką przypisaną brutto (lub na udziale własnym),
- wynikiem z działalności lokacyjnej a przychodami łącznymi z lokat.

Ponieważ pozostała działalność techniczna, pozostała działalność operacyjna oraz zdarzenia nadzwyczajne mają znaczenie marginalne, wydaje się zbędne liczenie odrębnych wskaźników ukazujących ich rolę w powstawaniu wyniku finansowego. Zaprezentowanie wskaźników cząstkowych pozwoli na określenie poziomu rentowności poszczególnych obszarów działalności ubezpieczyciela. Należy jednak zwracać baczną uwagę na formuły wskaźników, gdyż niestety dość często pod tymi samymi nazwami wskaźników kryją się różne kategorie brane do obliczenia. Najczęściej dotyczy to mianownika, gdzie może być używana składka przypisana brutto lub składka przypisana na udziale własnym. Te dwie wielkości mogą być:

- identyczne, gdy zakład ubezpieczeń nie korzysta z reasekuracji,
- zbliżone do siebie, gdy zakład ubezpieczeń korzysta z reasekuracji w niewielkim stopniu,
- bardzo różne, gdy zakład ubezpieczeń oddaje dużą część składki reasekuratorowi.

Wszystko to powoduje, że wartości jednego wskaźnika mogą się istotnie różnić w zależności od tego, co zostanie podstawione do mianownika.

Wszystkie wspomniane wyżej wskaźniki są stymulantami, co oznacza, że im wartość wskaźnika jest wyższa, tym jest to korzystniejsze dla ubezpieczyciela. Dodatkowo warto by tę ocenę wyniku finansowego wzbogacić o wskaźniki obrazujące strukturę wewnętrzną zysku lub straty, co pozwoli na scharakteryzowanie źródeł ich pochodzenia.

¹ Podział wskaźników na grupy zaczerpnięto z nieobowiązujących już norm wykonywania zawodu biegłego rewidenta [Normy, 2002].

² Pełne formuły wskaźników opisano w literaturze np. [Jonczyk i in., 2006].

Do wskaźników rentowności zalicza się również te, które obrazują relację pomiędzy wynikiem finansowym (bądź jego częścią) a różnymi kategoriami bilansowymi, jak kapitał własny, aktywa itp. Warto zwrócić tu uwagę na wskaźnik będący relacją dochodu z lokat do wartości lokat (wskaźnik zyskowności lokat), który swą interpretację zyskuje dzięki porównaniu z wartościami obserwowanymi dla całego rynku oraz z inflacją. Dla uproszczenia obliczania wartości tego wskaźnika, dochód z lokat powinien funkcjonować jako odrębna kategoria sprawozdawcza.

Uzupełnieniem tej oceny są wskaźniki charakteryzujące poziom kosztów działalności: odszkodowań, kosztów akwizycji, administracji i innych. Wszystkie te wskaźniki ukazują relację danej kategorii kosztów do składki przypisanej brutto lub na udziale własnym. Wskaźniki te mają charakter destymulant i korzystne jest dla ubezpieczyciela, aby przyjmowały wartości jak najniższe, a dodatkowo, aby ich wartość malała w miarę upływu czasu. Również i w tym przypadku ciekawym dodatkiem będą wskaźniki struktury prezentujące udział poszczególnych kategorii kosztów w tworzeniu wyniku finansowego, choć w przypadku zakładów ubezpieczeń taka struktura jest zdominowana przez podstawowy koszt działalności ubezpieczeniowej, jakim jest odszkodowanie.

Omawiając wykorzystanie wyniku finansowego w analizie finansowej zakładu ubezpieczeń, warto wspomnieć o jednym ze wskaźników płynności, który budzi pewne wątpliwości. Chodzi o wskaźnik pieniężnej wydajności zysku stanowiący relację operacyjnych przepływów pieniężnych netto do zysku z działalności operacyjnej [Jonczyk i in., 2006, s. 91). Niejasny jest mianownik tego wyrażenia – zysk z działalności operacyjnej, czy chodzi o wynik techniczny, czy wynik na działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej łącznie. Formuła tego wskaźnika wymaga doprecyzowania, aby uniknąć problemów z jego interpretacją.

Podsumowanie

Ustalanie i analiza wyniku finansowego w zakładach ubezpieczeń to procedura doskonale znana, jednakże wciąż niedoskonała i budząca wątpliwości, a sprawozdanie finansowe, żeby było użyteczne, powinno być zrozumiałe i dawać podstawy do racjonalnego podejmowania decyzji, należy też usunąć wszelkie niejasności, aby obraz jednostki wynikający z jego sprawozdań był jednoznaczny. Dlatego też zaproponowane modyfikacje, choć ingerujące we wzór sprawozdania, zdaniem autora mogą się przyczynić do ułatwienia procesu tworzenia obrazu jednostki, jaką jest zakład ubezpieczeń. Wspomniane w artykule niedociągnięcia stanowią jedynie część problemów, których omówienie przekracza ramy niniejszego opracowania.

Literatura

- Jonas K. (2015), *Rachunkowość zakładów ubezpieczeń*, Debet, Kraków.
- Jonczyk B., Ogrodnik H., Szewieczek D., Wieczorek M., Znanińska K. (2006), *Analiza finansowa zakładu ubezpieczeń*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Katowicach.
- Lament M. (2013), *Ocena wypłacalności zakładu ubezpieczeń a system informacyjny rachunkowości*, CeDeWu, Warszawa.
- Marcinkowska M. (2007), *Ocena działalności instytucji finansowych*, Difin, Warszawa.
- Micherda B., Górka Ł., Grabowska-Kaczmarczyk E., Jonas K., Szulc M. (2011), *Sprawozdania finansowe i ich analiza, analiza finansowa*, SKwP, Warszawa.
- Normy wykonywania zawodu biegłego rewidenta* (2002), „Biuletyn KIBR”, nr 53, Warszawa – nieobowiązująca obecnie.
- Olchowicz I., Tłaczała A. (2008), *Sprawozdawczość finansowa według krajowych i międzynarodowych standardów*, Difin, Warszawa.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, tekst jednolity, Dz.U. z 2013 r., poz. 330 ze zm.

CREATING AND ANALYSIS OF PROFIT AND LOSS ACCOUNT IN THE INSURANCE COMPANIES

Summary: The article raises the issue of reporting by insurance undertakings in the context of its fit to the needs of financial analysis. The article suggested some modifications to existing designs in order to make them more transparent and easier to compare.

Keywords: insurance company, profit and loss account, financial analysis.